

Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi

Academic Journal of History and Idea

ISSN: 2148-2292

12 (2) 2025

Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş tarihi | Received: 11.02.2025

Kabul tarihi | Accepted: 18.03.2025

Yayın tarihi | Published: 25.04.2025

Elvin Talishinsky

<https://orcid.org/0000-0001-5318-5537>

Associate Professor, Azerbaijan University, Head of Political and Social Sciences Department, Azerbaijan, Elvin.Talishinsky@au.edu.az

Atıf Künyesi | Citation Info

Talishinsky, E. (2025). Bilgi Savaşları: Modern Jeopolitikte Bilgi Çatışması ve Saldırganlığın Rolü. Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi, 12 (2), 828-843.

Bilgi Savaşları: Modern Jeopolitikte Bilgi Çatışması ve Saldırganlığın Rolü

Öz

Bu çalışma, günümüzün en güncel sorunlarından biri olan bilgi savaşını incelemektedir. Bilgi savaşı probleminin incelenmesinin, siyaset bilimi çerçevesinde özellikle büyük bir öneme sahip olduğu gösterilmektedir. Günümüzün en kritik ve güncel sorunlarından biri de bilgi savaşları konusudur. Çalışmada bilgi savaşı, bilgi çatışması ve bilgi saldırganlığı kavramlarına yer verilmiştir. Bilgi çatışmasının bir biçimi olan bilgi savaşlarının birçok araç ve yönteminin araştırılması, günümüzde uluslararası arenada jeopolitik üstünlük sağlamanın çok önemli bir aracı hâline gelmiştir. Buna göre çalışmada, bilgi savaşlarının yalnızca teknolojik veya askeri bir mesele olmadığı, aynı zamanda siyaset bilimi çerçevesinde teorik ve pratik açıdan büyük bir öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır. Günümüzde bilgi savaşlarının yürütülme politikası, her devletin siyasetinde en önemli unsurlardan biri hâline gelmiştir. Devletlerin ve devlet dışı aktörlerin, bilgi teknolojilerini propaganda, dezenformasyon, psikolojik operasyonlar ve algı yönetimi gibi yöntemlerle nasıl birer silaha dönüştürdükleri tartışılmaktadır. Bu yönüyle makalede bilgi savaşının kilit bileşeni olan bilgi saldırganlığının özellikleri analiz edilmekte ve buna karşı mücadele yöntemleri araştırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilgi Toplumu, Bilgi-Psikolojik Savaş, Bilgi Saldırganlığı, Bilgi Silahı

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd>

Information Warfare: The Role of Information Conflict and Aggression in Modern Geopolitics

Abstract

This paper analyses one of the most topical problems of our time - information warfare. It is shown that the study of the problem of information warfare is of particular importance in the framework of political science. Information warfare is one of the most critical and current issues of our time. In the study, the concepts of information warfare, information conflict and information aggression are included. The research of many tools and methods of information warfare, which is a form of information conflict, has become a very important means of gaining geopolitical superiority in the international arena today. Accordingly, the study emphasises that information warfare is not only a technological or military issue, but also of great theoretical and practical importance within the framework of political science. Today, the policy of conducting information wars has become one of the most important elements in the politics of every state. It is discussed how states and non-state actors turn information technologies into weapons through methods such as propaganda, disinformation, psychological operations and perception management. In this respect, the article analyses the characteristics of information aggression, which is a key component of information warfare, and explores methods of countering it.

Keywords: Information Society, Information-Psychological Warfare, Information Aggression, Information Weapon

Giriş

21. yüzyılı haklı olarak bilgi çağı olarak adlandırabiliriz. Bir kez daha, bilginin öneminin özel bir nitelik kazandığı bir devrime tanıklık etmekteyiz. Bilgi, insanlığı değiştirmekte ve dünya olaylarının gidişatını etkilemektedir. İnsanlık tarihi boyunca çok büyük miktarda bilgi biriktirmiştir. Ancak son dönemde biriktirdiğimiz bilgi miktarı, tüm insanlık tarihi boyunca toplanan bilgiden çok daha fazla olmuştur. Bu elbette olağanüstü bir ilerlemedir. Fakat en önemli nokta, tüm bu bilginin artık herkes için erişilebilir olması ve bizim adeta bir bilgi okyanusunda bulunmamızdır. Örneğin, geçmişte bir insanın temel işi gerekli bilgiyi aramak iken, günümüzde asıl sorun, bu bilgi okyanusunda kendi özel görevimize uygun olan bilgiyi seçip ayırmaktır. Modern toplumda küresel bir bilgilileşme (enformatizasyon) süreci yaşanmaktadır. Modern uygarlığın bilgi teknolojilerine olan bağımlılığı, onu bu alanda daha savunmasız hâle getirmiştir. Ayrıca, günümüzde benimsenen açık toplum modeli de bu durumu etkilemektedir. Bilgi

toplumunun oluşumunun kilit sonucu, küresel bir bilgi alanının ortaya çıkması olmuştur ve bu alanda bilgi üstünlüğü için yoğun bir mücadele başlamıştır. Bilgi üstünlüğü, mevcut durumla ilgili sürekli bilgi akışını gerçek zamanlı olarak daha etkili bir şekilde toplama, işleme ve yayma becerisi ile birlikte, düşmanın da bunu yapmasını engelleme yeteneğidir. Bilgi üstünlüğü kalıcı değildir; değişkendir, hareketlidir ve sürekli çaba gösterilmesini gerektirir.

Bilgi üstünlüğü, farklı biçimlerde kendini gösterebilir: durumu daha hızlı ve kaliteli bir şekilde değerlendirme, uygun kararlar alıp bunları astlara iletme yeteneğinden, düşmanın bilgi desteğini önemli ölçüde zorlaştırmaya (veya tamamen engellemeye) yönelik saldırgan bilgi operasyonları yürütmeye kadar uzanmaktadır (Antonovich, Makarenko, Michaylov & Ushanev, 2014). Bilgi mücadelesi bir hastalık ya da kurtulunması gereken bir paradoks değildir; bu, uluslararası ilişkilerin, politikanın ve toplumun gelişiminde yeni bir aşamadır ve yönetim ile hedefe yönelik bir yaklaşım gerektirir. Araştırmalar, günümüzde bilgi mücadelesinin iki ana alanda yürütülebileceğini göstermektedir: bilgi-teknik alanda ve bilgi-psikolojik alanda. Her iki alan birbiriyle yakından bağlantılı olsa da, özellikle bilgi-psikolojik mücadele üzerinde durulması gerekmektedir. Çünkü bu mücadele doğrudan halkın psikolojisine etki etmektedir. Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama tekniği olarak döküman analizi tercih edilmiştir. Bu bağlamda, konuyla ilgili olan birincil ve ikincil kaynaklar kullanılmıştır.

1. Bilgi Savaşı Olgusunun İncelenmesi

20. yüzyıldan 21. yüzyıla geçiş, giderek küreselleşen yeni siyasi, ekonomik ve kültürel süreçleri oluşturmuştur. Bilgi toplumu, daha önce sanayi toplumunda ya hiç var olmayan ya da daha az yoğunluk, ölçek ve tehdit oluşturan yeni çatışma türlerinin — bilgi savaşlarının — ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu niteliksel olarak yeni toplumda, saldırganlık da bir dönüşüme uğrayarak bilgi saldırganlığı biçimini ve özelliklerini almaktadır.

Bilgi saldırganlığı, düşmana belirli alanlarda somut ve hissedilir zarar vermeye yönelik eylemleri ifade etmektedir. Bilgi saldırganlığının temel özellikleri şunlardır: sınırlı ve yerel ölçekte uygulanması; zararın kontrollü ve ölçülü bir şekilde verilmesi; zararın boyutlarının kontrolünü zorlaştıran tehlikeli bilgi silahlarının kullanımının dışlanması; bilgi altyapısı unsurlarına ve bilgi etkisine maruz kalan sosyal gruplara yönelik müdahalenin mekânsal ve niceliksel açıdan sınırlandırılması; reklam alanının ve zaman çerçevesinin daraltılması (genellikle saldırı tüm hedefler gerçekleştikten sonra sona erer ve nadiren uzun süreli olur); ayrıca saldırı kaynağının

faaliyeti sona erdikten sonra bilgi saldırısının etkisinin doğal olarak zayıflaması. Küreselleşme çağında, jeopolitikteki bilgi savaşı çok daha geniş çaplı hale gelmiş, jeopolitik aktörler arasındaki bilgi rekabetinin ötesine geçmiştir; çünkü mücadele, insanlığın büyük çoğunluğunun zihinleri ve kalpleri için verilmektedir. Günümüz koşullarında, toplumun sert yöntemlerle yönetilmesine dair geleneksel yöntemler de değişmiştir ve bilgi-psikolojik mücadele giderek daha fazla önem kazanmaya başlamıştır. Bilgi-psikolojik mücadelenin temel amacı, devlet kurumlarının yönetim sisteminin ve stratejik kararlar alan kişilerin çalışmalarını bozmaktır. Bilgi-psikolojik mücadele sürecinde, fiziksel silah türlerinin tüm sınırlamaları aşılar; uzun süre etkili olabilen bir zarar verme gücünü korur, kendi askerlerine zarar vermez ve taktik ve stratejik silah türlerine kıyasla önemli maddi harcamalar gerektirmez. Bilgi-psikolojik mücadele kapsamında, kamuoyu üzerinde etkili olmak için diplomatik, psikolojik ve propaganda yöntemleri kullanılmaktadır. Kültür ve siyaset alanında yıkıcı faaliyetlere, dezenformasyona ve yerel medya kuruluşlarına ajan yerleştirilmesine kadar birçok yöntem uygulanabilir. Muhalif ve isyancı hareketler desteklenir; bu gruplara bilgi desteği ve istihbarat sağlanır. Bilgi-psikolojik mücadelenin strateji ve taktikleri planlanırken, daha önce ayrı ayrı ve sınırlı şekilde kullanılan yöntemler — sabotaj, gerilla faaliyetleri, terörizm, insani operasyonlar ve propaganda — artık yeni teknolojik düzeyde bir araya getirilerek entegre bir şekilde kullanılır. Bu mücadeleye, devletler veya koalisyonların yanı sıra, belirli bir ülkeye bağlı olmayan dini, aşırı ya da terörist örgütler de katılabilmektedir.

Yoğunluğu, kapsamı ve kullanılan araçlara göre bilgi mücadelesi şu üç aşamada sınıflandırılır: bilgi genişlemesi, bilgi saldırganlığı ve bilgi savaşı. Bilgi mücadelesi, sosyal sistemler arasında bilgi ve psikoloji alanında yürütülen bir rekabettir. Amaç, toplumsal ilişkilerin belli alanları üzerinde etkili olmak ve stratejik kaynakların kontrolünü ele geçirmektir. Bu mücadelenin sonucunda bazı taraflar gelişimlerini sürdürebilmek için gerekli avantajları elde ederken, diğerleri bu avantajları kaybetmektedir. Bilgi mücadelesi, bir ülkenin devlet politikasının hedeflerine hem barış hem de savaş zamanında ulaşmayı amaçlamaktadır. Bu, uluslararası ilişkilerde iş birliğinin düzeyi ne olursa olsun, her zaman var olmuş ve var olmaya devam edecek doğal ve kaçınılmaz bir süreçtir.

Siyasi alandaki bilgi mücadelesi üç temel bileşenden oluşur:

Birincisi – stratejik siyasi analiz.

İkincisi – bilgi yoluyla etki oluşturma.

Üçüncüsü – bilgiye karşı koyma (bilgiye karşı savunma).

Stratejik siyasi analiz, rakip (veya karşıt) taraf ve bilgi mücadelesi koşulları hakkında bilgi toplama; müttefikler hakkında veri edinme; bu bilgileri işleme ve siyasi ittifak içindeki taraflarla paylaşarak eylemleri organize etme ve yürütme sürecidir. Bu bilgilerin güncel, doğru ve eksiksiz olması gerekir. Bilgi mücadelesinin ikinci temel bileşeni bilgiyle etki oluşturmaktır. Bu, bilginin toplanmasını, işlenmesini ve paylaşılmasını engellemeye yönelik faaliyetleri, ayrıca yanlış bilgi (dezenformasyon) yaymayı da kapsamaktadır.

Üçüncü bileşen ise bilgiye karşı koyma (korunma) faaliyetleridir. Bu, siyasi süreçlerin yönetimi için gerekli bilgilerin yeniden erişilebilir hale getirilmesini (bilginin engelinin kaldırılması) ve rakipler (veya düşmanlar) tarafından dünya kamuoyu algısını etkilemek amacıyla yayılan dezenformasyonun engellenmesini kapsamaktadır (Jones & Kovacich, 2015). Günümüzde bilgi mücadelesi, toplumun gelişiminin doğal bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Bu olgu, bilimsel ve teknolojik ilerleme ile dünya toplumunun bilgi açısından bütünleşmesi sürecinde, evrimin belirli bir aşamasında ortaya çıkmış ve dış politikanın bağımsız bir alanı haline gelmiştir. Bilgi, teknoloji, askeri ve istihbarat gücü yüksek olan devletler; kendi isteklerini diğer halklara ve ülkelere dayatmak, başka ülkelerin bilgi altyapısına izinsiz müdahale etmek ve elektronik silahlar aracılığıyla düşmanı isimsiz şekilde etkisiz hale getirmek için yeni araçlara sahip olmuştur. Bu yüzden, 20. yüzyılda İngiltere, Almanya, ABD ve diğer bazı ülkelerdeki bilim insanlarının bilgi-psikolojik mücadele kavramını araştırmaya ve tanımlamaya başlamaları tesadüf olmamaktadır.

Bilgi-psikolojik mücadelenin potansiyeli, propaganda unsurunu da içermektedir. Etkili propaganda çalışmaları; kitle psikolojisi, manipülasyon (ya da etki) psikolojisi ve medya psikolojisi gibi alanlardaki bilgi birikimi üzerine kuruludur. Bu alanların her biri, günümüzde “manipülatif ve ikna edici teknolojiler” olarak adlandırılan modern propaganda mekanizmasının ayrılmaz parçalarıdır. Özellikle medya psikolojisi önemli bir rol üstlenmektedir. Medya psikolojisi; sosyoloji, sosyal psikoloji ve kişilik psikolojisinin kesişiminde ortaya çıkmış bir alandır. Bu alanın temel görevlerinden biri, kitle iletişim araçlarının insan bilinci üzerindeki psikolojik etkilerini ve bu etkinin sonuçlarını incelemektir (Pronin, 2002). Psikolojik etki genellikle medya aracılığıyla gerçekleştirilir ve bu etki için kullanılan bilginin kolay sindirilebilir olması gerekir. Bu amaçla özel olarak geliştirilen programlar, kişiye her türlü bilgiyi kolayca özümseme ve tereddütsüz inanma yeteneği kazandırıyor. Toplanan kapsamlı bilgiler kamuoyunu ve insanların bilincini yönlendirmeye yönelik olup, bunların özümsemesinde fizyolojik ve psikolojik yasalar

kullanılmaktadır. Bunun için özel hazırlanmış bir metin, belli bir tempo ve dil modülasyonu kullanılır. Bilincin manipülasyonu, insanları dünyanın var olmayan bir resmini oluşturan belirli bir kontrollü bilgi alanına daldırmak suretiyle gerçekleştirilir. Eğer böyle denilebilirse sanal bilgi alanının oluşmasına zemin oluşturan şey yanlışır (yanlış bilgidir) (Talışinski, 2023). Dünya devletleri arasındaki rekabet ve çatışmalarda, ayrıca onların siyasi planlarını hayata geçirme süreçlerinde, güç kullanımında (ekonomik, diplomatik, askeri) vurgu giderek bilgi temelli araç ve yöntemlere kaymaktadır. Bu savaşın dönüşümü, savaşın zayıflaması anlamına gelmez; tam tersine, “şiddetsiz bir dünyaya geçiş” söylemi altında mücadele daha sert ve daha sinsî hale gelmektedir. Savaş ilanı ve başlatılmasıyla ilgili uluslararası hukuk normları neredeyse tamamen ortadan kalkmıştır. Askerî operasyonlar artık çoğu zaman sürecin son aşaması olarak görülmekte, bazen de bir düşmanı ortadan kaldırmaya ve topraklarını işgal etmeye yönelik planın önemli bir parçası haline gelmektedir. Bilgi-psikolojik mücadele, sıradan reklamlardan özel olarak geliştirilmiş matematiksel programlara kadar çok çeşitli yöntem ve araçlara sahiptir. Hangi yöntem ve araçların kullanılacağı ise, belirlenen somut hedeflere, etki yapılacak hedefin özelliklerine ve onun sahip olduğu savunma önlemlerine göre belirlenmektedir. Bilgi-psikolojik mücadele yöntem ve araçları, yıkıcı bilgi etkileri yaratmak için kullanılan beş ana araç grubunu içermektedir:

***Kitle iletişim araçları**

Kitle iletişim araçları ve ajitasyon-propaganda araçları, kitlelere zarar verme amacı taşıyan bir bilgi silahı türü olarak, düşman tarafın manevî ve ahlakî yaşamına yönelik bilgi hasarı vermek için kullanılmaktadır. Bu, düşmanın benzer eylemlerine karşı engel oluşturmak amacı taşımaktadır.

***Psikotronik araçlar**

Karşı tarafın halkını ve askeri-teknik personelini uzaktan kontrol altına almak ve yeni bilgi teknolojileri sistemlerini kullanan kişilerin psikolojik ve psikofizyolojik bozukluklar yaratmak amacıyla kullanılmaktadır.

***Elektronik araçlar**

Bu kategoriye radyoelektronik, optoelektronik ve elektro-hesaplama (bilgisayar virüsleri, yıkıcı yazılım yama “solucanlar”) araçları dahil olmaktadır. Radyoelektronik araçlar, düşmanın araç ve güçlerini radyoelektronik baskılama ve etkisiz hale getirme amacı taşımaktadır. Optoelektronik araçlar, düşmanın optoelektronik araçlarını baskılamak için kullanılır. Elektro-hesaplama araçları veya bilgisayar teknolojileri araçları, kendi bilgi sistemlerinin ve araçlarının etkinliğini artırmak için kullanılmaktadır.

***Dilbilimsel araçlar**

Taraflar arasında uluslararası müzakerelerde, anlaşmaların imzalanmasında ve yerine getirilmesinde uzmanlar tarafından kullanılır.

***Psikotropik araçlar**

İnsan psikolojisi üzerinde genetik veya kromozomal düzeyde etkiler yaratmak amacıyla kullanılır. Bu araçlar arasında özel ilaçlar, psikofarmakolojik ve psikodisleptik araçlar, sakinleştiriciler, antidepresanlar, halüsinojenler, uyuşturucular, alkol ve diğer maddeler yer almaktadır. Sakinleştiriciler, insan vücudundaki bilgi-psişik ve fiziksel süreçler arasındaki bağı neredeyse tamamen koparıırken, halüsinojenler psikolojik bozukluklara neden olmaktadır. Bilgi-psikolojik mücadele yöntem ve araçlarının etkinliği, son on yıllardaki hemen hemen tüm silahlı çatışmalarda açıkça görülmektedir. Bu çatışmalardan elde edilen deneyimler, modern bilgi savaşı yöntemlerinin şu gibi sonuçlara yol açabileceğini göstermektedir:

- *ulusal fikirlerin kaybı
- *manevi ve maddi değerlerin yok olması
- *toplumsal yapı ve siyasi sistemin değişmesi
- *devletin ve ordunun dağılması, ekonominin çökmesi
- *beyin göçü ve bilimin yok edilmesi
- *etnik ve dinsel çelişkilerin derinleşmesi, vb.

Bilgi saldırıları, çatışmaları ve operasyonları gibi bilgiye dayalı etkilerle hedeflere ulaşmak için bilgi savaşının tüm yöntem ve araçları kullanılmaktadır. Bilgi savaşı yöntemi, bilgi üstünlüğünü ele geçirmek ve korumak amacıyla güç ve araçların hem hazırlık sürecinde hem de çatışma sırasında nasıl ve hangi düzen içinde kullanılacağını ifade etmektedir. Bu yöntem, düşmana yönelik bilgi etkisinin türünü ve sırasını, etki alanındaki hedefleri, bilgi savaşı için ayrılan güç ve araçların bileşimini ve bunların operasyonel organizasyonunu kapsamaktadır. Bilgi ile oluşturulan “imaj”ın içeriği ise oldukça çeşitlidir; çünkü aynı bilgi, yönetim birimlerine farklı araç ve yöntemlerle iletilerek farklı şekillerde formüle edilebilmektedir. Bilgi savaşının yürütülme yöntemleri, kuvvet temelli, entelektüel ve karma yöntemler olmak üzere üç ana kategoriye ayrılmaktadır.

Kuvvet temelli yöntemler, bilgi savaşındaki hedefleri çeşitli silah türleriyle etkisiz hale getirmeye yönelik uygulamaları kapsamaktadır. Bu yöntemler, ülkenin belirli askeri görevleri yerine getirebilmesi için gerekli olan bilgi miktarında üstünlük elde etmesine yardımcı olmaktadır.

Entelektüel yöntemler ise, düşmanın refleksif (yansıtılmalı) yönetimi ile karakterize edilir ve bilgi kalitesinde üstünlük sağlayarak bilgi savaşında avantaj kazandırır.

Karma yöntemler ise hem bilgi miktarında hem de bilgi kalitesinde üstünlük elde etmeyi amaçlayan stratejileri bir arada içererek kullanmayı sağlamaktadır.

Bilgi savaşında yöntemlerin başka bir sınıflandırması da bulunmaktadır. Bu bağlamda bilgi savaşı iki ana gruba ayrılabilir: taarruz (saldırı) yöntemleri ve savunma yöntemleri.

Taarruz yöntemleri, engelleme, dikkat dağıtma, kısıtlama, yıpratma, mizansen (sahte durumlar yaratma), dezenformasyon (yanlış bilgi yayma), yatıştırma, korkutma, provokasyon, aşırı yükleme, telkin ve baskı.

Savunma yöntemleri engelleri kaldırma (deblokaj) ve kimliklendirme (özdeşleştirme).

Saldırı amaçlı bilgi mücadelesi, düşman üzerinde bilgi üstünlüğü kazanmayı ve bu üstünlüğü sürdürmeyi hedeflemektedir. Bu tür mücadelenin operasyonları, düşmanın yönetim sistemlerini bozmayı amaçlar; ancak aynı zamanda bu eylemler, kendi güçlerinin askeri faaliyetleri için elverişli koşullar sağlamalıdır. Buna karşılık, savunma amaçlı mücadele, düşmanın bilgi üstünlüğünün belirgin olduğu durumlarda gerçekleştirilir ve bu üstünlüğün azaltılmasına yöneliktir. Bu tür mücadelede, temel araçlar yönetim birimlerinin bilgi güvenliğini sağlamaya odaklanır.

Bilgi savaşında saldırı niteliğindeki eylemlerden biri, bilgi ablukasıdır. Bu eylemin temel amacı, düşmanın gerekli bilgilere ulaşma ve onları kullanma kapasitesini en aza indirecek şekilde güç kullanmaktır. Bilgi ablukasının başlıca yöntemlerinden biri, radyoelektronik ablukadır. Bu, düşmanın istihbarat sistemlerinin teknik unsurlarına ve bilgi iletim kanallarına yönelik olarak radyoelektronik bastırma ve işlevsel bozma araçlarının eşgüdümlü şekilde kullanılmasıdır (Vus, 1999). Bir diğer saldırı niteliğindeki eylem ise, bilgi eylemleridir. Bu tür eylemler, düşmanın yönetim sistemine ait belirli hedefleri ya da genel olarak bilgi kaynaklarını hedef alır. Örneğin, kitle iletişim araçları, kültür ya da sanat yoluyla yapılan manipülasyonlar, toplumda istenilen ideolojinin benimsetilmesini sağlayarak bilgi eylemleri kapsamında değerlendirilir. Günümüz savaşlarında başarı, kara birliklerinin düşman topraklarına girmesine gerek kalmadan da sağlanabilmektedir. Bu tür başarının temelini bilgi temelli eylemler ve darbeler oluşturmaktadır.

Bilgi darbesi, bilgi savaşının en önemli unsurlarından biridir. Bu darbe; düşmanın yönetim sisteminin en kritik unsurlarına yönelik olarak, kısa süreli, güçlü ve eşgüdümlü bir şekilde yürütülen güç ve araçların kullanımınıdır. Amaç, bilgi üstünlüğü elde etmek ve bu sayede belirleyici hedeflere ulaşmaktır. Radyoelektronik bilgi darbeleri, düşmanın kontrol sistemlerine yönelik ani, yoğun ve çok yönlü radyoelektronik bastırma ve işlevsel bozma kuvvetlerinin ve araçlarının eşgüdümlü biçimde kullanılmasıyla karakterize edilmektedir. Radyoelektronik-ateş destekli darbeler ise, radyoelektronik harp sistemleri (REB), hava kuvvetleri, füze birlikleri, topçu birlikleri ve benzeri unsurların toplu olarak kullanıldığı darbelerdir. Yanı sıra şu tür bilgi darbeleri de bulunmaktadır:

*Bilgisayar veya yazılım darbesi: Bu tür darbeler, elektronik bilgi işlem (EBM) alanına yöneliktir ve düşmanın sistem yönetimini çökertmeyi hedefler. Farklı türde virüs sistemlerinin veri tabanlarına sızması da bu kapsamda yer almaktadır.

*Özel darbe: Bu, düşmanın personeline yönelik geniş çaplı, çok yönlü ahlaki ve psikolojik baskı oluşturan saldırı güçlerinin ve araçlarının kullanılmasını içermektedir.

Bilgiyle etki oluşturma, bilgi savaşını yürütmek üzere görevlendirilen güç ve araçlar tarafından, belirli bir yönde ve belirli bir zaman dilimi boyunca, amaçlara, görevlere, yer ve zamana göre uyumlu şekilde yürütülen faaliyetlerin bütünüdür. Askerî çatışmalar döneminde bilgi operasyonlarının yürütülmesinde dikkate alınması gereken başlıca özellikler şunlardır:

*Yeterli güç altyapısına sahip olmak ve düşmana yönelik bilgi etkisi oluşturmak için yeni yöntem ve araçlar kullanmak

*Uluslararası hukuk normlarına kesinlikle uymak

*Bilgi savaşı yürütülürken güvenlik birimleri, devlet kurumları vb. ile yakın iş birliği içinde çalışmak

*Bilgi savaşı yöntemlerini kullanarak mevcut tüm güç ve araç cephaneliğini güçlendirmek, askeri (savaş) operasyonlara başlamak ve düşmanın bilgi altyapısına ait hedefleri imha etmek.

Dolayısıyla, bilgi savaşı bilgiyi ayrı bir hedef, potansiyel bir silah ve stratejik bir avantaj olarak görür. Bu, niteliksel olarak yeni bir savaş türü, yani bilgi alanında yürütülen aktif bir çatışma biçimi olarak değerlendirilebilir. Bilgi savaşı, kullanılan araçlardan bağımsız olarak, bilginin işlevine yönelik bir saldırdır. Stratejik bilgi savaşlarında, fiziksel zarar vermeyen ancak gerçek bir

savaşa yol açabilecek özel türde silahlar kullanılır. Bu silahlar, doğrudan fiziksel yıkıma neden olmasa da, devletler arası ilişkilerde ciddi krizler yaratabilme potansiyeline sahiptir.

Günümüzde yeni bilgi teknolojilerinin hızla ve yoğun şekilde gelişmesi, geniş çaplı psikolojik operasyonlar ve bilgisayar ağlarına yönelik tehlikeli saldırıların gerçekleştirilmesine olanak sağlamaktadır. Bu durum, yeni ve bağımsız bir silah türünün, bilgi silahının (enformasyon silahı) ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bilgi silahı, düşmanın düşünce yapısını etkilemek ve onu karşı tarafın isteklerine boyun eğmeye zorlamak amacıyla kullanılan araçlardır. Etkilendikleri hedeflere göre bilgi silahlarının iki ana biçimi bulunmaktadır:

*Bilgi-teknolojik silahlar – esas olarak bilgi kaynakları, silahlı kuvvetlerin bilgi altyapısı ya da genel olarak devletin bilgi sistemleri üzerinde etkili olan silahlardır.

*Bilgi-psikolojik silahlar – bireylerin, sosyal grupların ve toplumun genelinin moral ve psikolojik durumunu etkilemeyi amaçlayan silahlardır.

Modern bilgi silahı, dünya, insan, medeniyetin niteliği ve gelişim yolları ile en temel insani değerler hakkındaki algı sistemleriyle oynanmasıdır. Bilgi teknolojileri, toplumun ruh haline etki etme araçlarını genişletmeyi ve güçlendirmeyi mümkün kılar; bu sayede bu duygulara yön verilmesini, onları temelinden kontrol etmeyi ve toplumsal enerjinin akış yönlerinin değiştirilmesini sağlar.

Bilgi savaşının temel amacı, toplum bilincine çevre dünyaya dair yanlış algı ve inançları yerleştirmek ve bu algılar üzerinden toplum bilinciyle manipülasyon yapmaktır.

Başarıya götüren en önemli “stratejik tepeler”, bir ulusun geleneksel değerler, idealler ve mitler üzerine kurulu kültürel sürekliliği ve milli kimlik bilinci ile ilgilidir. Bu unsurlar, toplumun onur duygusunu ve kültürel-milli öz kimliğini yaşatan temel yapılarıdır.

Değerlerin değiştirilmesi, geleneksel kültürel düşünce kalıplarının, yeni mitlerle – güç ve başarı, “eşit fırsatlar”, “insan hakları”, “evrensel değerler” gibi – yer değiştirmesi, toplumda istikrarsızlık ve kafa karışıklığı hissi yaratmaktadır. Bu durum ise kitle kültürü ve reklamların telkin edici etkisini daha da artırmaktadır.

Kitle iletişim araçları, insanın bilinçaltı yapılarına kadar nüfuz eder, derin bilinçaltında karşılığı olan koşulsuz sembolleri aktif biçimde kullanır.

Bilinçli ve bilinçaltına yönelik etkilerin birleşimi, bireyin algılarını süzgeçten geçiren güçlü kültürel filtreler oluşturur ve böylece dünyanın nasıl görüldüğünü ve nasıl değerlendirileceğini belirler.

Bilgi Savaşlarının Propaganda ile Kesişim Noktası, bilgi-psikolojik savaşın en önemli ve etkili biçimlerinden biri propagandadır. Dijital teknolojinin ve küresel bilginin birbirine bağlı olduğu çağda propaganda, stratejik etki aracı olarak yeni bir önem kazanıyor. Modern çatışmalar giderek savaş alanından bilinç alanına taşınıyor ve bilgi burada önemli bir kaynak haline geliyor. Bu bağlamda propaganda, sadece fikirleri yayma aracı değil, hedef kitlede istenilen dünya resmini oluşturmayı, düşmanı demoralize etmeyi ve toplumsal istikrarı baltalamayı amaçlayan güçlü bir bilgi ve psikolojik savaş silahıdır.

Propaganda ya da daha doğru bir ifadeyle bilgi-psikolojik etki, insanlık tarihi boyunca farklı biçimlerde varlığını sürdürmüştür. Örneğin, Cengiz Han'ın orduları döneminde bile, kendi ordularının sayıca çokluğu ve yenilmezliği, acımasızlığı ve hızlı hareket kabiliyeti hakkında çeşitli söylentiler yayılmış; bu söylentiler hem halk hem de düşman askerleri arasında dolaşıma sokularak psikolojik üstünlük sağlanmaya çalışılmıştır.

En saygın propaganda uzmanlarından biri olan *Harold D. Lasswell*, “*Dünya Savaşında Propaganda Tekniği*” adlı kitabında propagandanın görevlerini şu şekilde tanımlar:

“*Savaş sırasında propagandaya birçok görev yüklenebilir; örneğin gıda, kumaş, yakıt ve diğer ihtiyaç maddelerinde tasarrufu teşvik etmek; savaş tahvili satın alımına, gönüllü askerliğe, yaralılara bakımda gönüllü olmaya, savaş sanayisinde çalışmaya yönlendirmek gibi. Ancak propagandanın en önemli görevi, halkta düşmana karşı nefret duyguları uyandırmak, tarafsız devletlerle dostane ilişkileri sürdürmek, tarafsız ülkeleri düşmana karşı kızdırmak, son olarak da düşmanı içten çökertmek ve onun direniş gücünü zayıflatmaktır*” (Lasswell, 1926).

Örneğin, İkinci Dünya Savaşı döneminde Almanya’da, Joseph Goebbels başkanlığında Üçüncü Reich Propaganda Bakanlığı kurulmuştur. Bu bakanlık, hem Almanya içinde hem de dışında kamuoyunu aktif biçimde yönlendirmiş ve şekillendirmiştir. Propaganda ve nörolingüistik etkiler, hedeflere (veya hedef gruplara) şu yollarla uygulanabilir:

*Basılı materyallerle (bildiriler, gazeteler, broşürler vb.);

*Elektronik araçlarla (televizyon ve radyo kanalları, bilgisayar ağları, telgraf, telefon ve diğer iletişim hatları aracılığıyla);

*Doğrudan ya da dolaylı iletişimle (miting, seminer, sohbet, konferans, sunum gibi etkinliklerin düzenlenmesiyle);

*Özel görsel materyallerin üretilmesiyle – uygun sembol ve yabancı dillerde metinler içeren afişler, pankartlar, çıkartmalar, fotoğraf panoları, hediyelik eşyalar, gelecekte ise holografik görüntüler vb. araçlarla.

Adolf Hitler ve Üçüncü Reich liderleri radyonun halk üzerindeki propaganda gücünü ustalıkla kullanmışlar ve dünya egemenliği planlarının uygulanmasına özel önem vermişlerdir. Alman propaganda makinesinin başlıca ideologlarından biri ve Nazi Partisi lideri olarak tarihe geçen Joseph Goebbels, Nazi propagandasında radyo yayıncılığının rolünü açıklarken bir konuşmasında açıkça şöyle demiştir: *“20. yüzyılda radyo, 19. yüzyılda basının oynadığı rolün aynısını oynadı. ‘Napolyon’un günümüze ilişkin ünlü sözlerini tekrarlarsak, radyonun artık 8. büyük güç haline geldiğini söyleme hakkına sahibiz... Radyo ve havacılık olmadan, modern koşullarda iktidarın fethi ve güçlenmesi düşünülemez”* (Goebbels, 1938, s. 197–198).

İkinci Dünya Savaşı sırasında Direniş hareketine katılan Fransız Profesör Jacques Ellul, propagandanın özünü şu şekilde açıklamıştır: *“Günümüzde propagandada esas olan, bir haberi gazetede bildirmek veya radyoda yayınlamak değil, propagandacının emriyle halkın ne düşündüğü ve neye inandığıdır”* (Ellul, 1973, s. 98). Yani bir kişiye veya belli bir topluma psikolojik baskı uygulayarak, onlarda belli bir tepki uyandırıp, onları istediğiniz gibi davranmaya zorlamak.

Toplumsal yapıyı yönlendirmek için kullanılan önemli tekniklerden birisi propagandadır. Bu kavramın tanımıyla ilgili birçok teorisyen farklı görüşler ileri sürmüştür. Bu teorisyenlerin en önemlilerinden biri olan Jean M. Domenach, *Politika ve Propaganda* adlı kitabında kavramla ilgili detaylı açıklama yapmıştır. Ona göre propaganda, toplumdaki bireylerin görüş ve davranışlarına etki ederek onların bir perspektif kazanmalarını sağlayan bir girişim olmaktadır (Domenach, 2003). Propaganda devletler tarafından toplumsal denetim mekanizması olarak kullanılmakta olup, beyaz, gri ve kara olmak üzere üçe ayrılmaktadır (Bektaş, A. 2007). Bahsi geçen propaganda türleri bu denetimi sağlamak adına hem ulusal hem de uluslararası arenada önemli bir manipülasyon aracı olarak kullanılmaktadır. Beyaz propagandanın amacı, topluma doğru ve güvenilir bilgilerin verilmesi hedeflenmektedir. Bu türde resmi kaynaklar kullanılarak, doğru yönlendirme yapılması amaçlanmaktadır. Güvenilir bir yöntem olması sebebiyle hedef kitleye daima doğru bilgiler verilerek, yönlendirme yapılmaktadır.

Manipülatif yönlendirme adına kullanılan bir diğer propaganda türü ise gri propagandadır. Gri propaganda da ise kaynak resmi değildir. Bu türde bilginin nereden geldiği tam olarak bilinmemektedir. Gri propagandayla ilgili önemli araştırmalar yapan Prof. Dr. Nevzad Tarhan’a

göre, “*Gri propagandanın amacı, kusurlu, noksan ve belirsiz bir şeyi, tam ve yeterli göstermek olabilir. Yahut, tam, yeterli ve açık olan bir şeyi şüpheli göstererek gölgelendirmek, değerden düşürmek amaçlanır. Her türlü çelişki bu yöntemde ustaca kullanılır. Çelişki yoksa bile, varmış gibi davranılır. Böylece zihinlerde, istenen soru işareti uyandırılır*” (Tarhan, 1996, s. 37). Ayrıca bu propaganda türünde özellikle verilen bilgilerin ilgi çekici ve zihinleri kurcalayacak yönde olmasına dikkat edilmektedir (Özsoy, 1998, s. 22).

Başka bir propaganda türü ise kara propagandadır. Tarhan’a göre, “*gerçekleri değiştirmeyi, inançları sarsmayı ve kamu efkârını karıştırmayı amaçlar. Kaynağı anlaşıldığı zaman, tesiri olmaz, geri teper. Düşmanlık duygularının artmasına neden olur*” (Tarhan, 1996, s. 38). En tehlikeli propaganda türü olmasıyla birlikte kaynak tamamen belirsizdir. Bu bağlamda, toplumsal yapıyı manipüle etmek adına oldukça tehlikeli bir yöntem olarak kullanılmaktadır.

Propaganda her ne kadar kaynağı açısından üçe ayrılrsa da konusu dikkate alındığında siyasal, askeri, kültürel ve ekonomik olmak üzere dört türe ayrılmaktadır (Erkış & Summak, 2014). Siyasal propaganda genel olarak devletler tarafından hem ulusal hem de uluslararası düzlemde manipülasyon yapmak için kullanılmaktadır. Askeri propagandaysa savaşlarda iki tarafın karşılıklı birbirlerinin yönlendirmesini hedeflemektedir. Burada temel amaç hem düşman askerinin hem de düşman toplumun düşüncelerini manipüle ederek ulusal ve uluslararası kamuoyunda üstünlük kurmaktır. Kültürel propaganda modelindeyse uygulayıcı herhangi bir şekilde kendi kültürünü hedef ülkeye dayatmaya çalışmaktadır. “*Ekonomik Propaganda: milletlerarası ilişkilerde bir ülkenin genel menfaati göz önüne alınarak yapılan ve o ülkenin ekonomik politikasını yansıtan propaganda türüdür*” (Erkış & Summak, 2014, s. 300).

Kitleler üzerinde etkili bir bilgi-psikolojik etki sağlamak amacıyla, Batılı araştırmacılar etkinlik kanallarının sayısını artırmaya çalışmaktadırlar (basılı yayınlar, sinema filmleri, belgeseller, bilgisayar teknolojileri, din vb.). Onlara göre, ancak bu şekilde hedefe yönelik bilgi, kitlelerin bilincine yerleşebilir ve onların sonraki adımlarını etkileyebilir. Bu hedefli bilgiyi insanların (toplumun) bilincine yerleştirmek için Batı’da yalnızca duygusal içerikli mesajlar kullanılmaz; burada en etkili araçlardan biri eğlence programları olarak kabul edilir. Bu tür programlarda propaganda mesajları açık bir şekilde ön planda olmasa da, bu onların etkililiğini azaltmaz. Aksine, arka planda kalan bu mesajlar, fark edilmeden bilinçaltına işleyerek daha güçlü bir etki yaratabilir. Televizyon, kitleler üzerinde en güçlü etki araçlarından biri olup, kamuoyunu

yönlendirmek için karmaşık manipülasyon yöntemleri kullanmaktadır. Batı’da televizyon, basın ve radyodan daha etkili bir araç olarak kabul edilmektedir. Bilgi-psikolojik savaş türlerinin analizi, hem çeşitliliği ve tehlikesi hem de etki kanallarının çeşitliliği - medya araçlarından insan bilinci ve bilinçaltı üzerinde kullanılan teknoloji ve yöntemlere kadar - hakkında ciddi tehlikeleri ortaya koymaktadır. Bu durum, bu süreçlerin denetlenmesine yönelik araçların pratikte neredeyse yok olması nedeniyle son derece tehlikeli bir durumdur.

Bu nedenle, bilgiye dayalı etkiler, saldırılar, çatışmalar ve operasyonlarda bilgi savaşının tüm yöntemleri bir bütün olarak kullanılmaktadır. Günümüz devletleri, özellikle de orduları, bilgi altyapısına o kadar bağımlı hale gelmiştir ki, radyoelektronik, kızılötesi ve diğer bastırma araçları ile bu ordular savaşamaz duruma getirilebilir. Can kaybına yol açmadan, bu tür silahlar bilgi sistemlerinin işleyişini tamamen felç edebilme gücüne sahiptir.

Günümüzde var olan bilgi araçları, insanları herhangi bir şeye ikna edebilecek güce sahip olmaktadır. Bu durum toplum için ciddi bir tehdit oluşturur, çünkü bireyleri yanlış kararlar almaya yönlendirir ve bu kararlar da dolaylı olarak düşmanın çıkarlarına hizmet eder. Dahası, artık sadece devletlerin değil, aynı zamanda suç örgütleri ve terörist grupların da güçlü bir bilgi potansiyeline sahip olduğu açıktır. Bu yapılar, siyasi, ekonomik, askeri ve diğer hedeflerine ulaşmak için bilgi araçlarını etkili bir şekilde kullanabilecek kapasitededir. Bu bağlamda, 21. yüzyılın bilgi savaşları artık yeni bir seviyeye ulaşmıştır – bu seviye, fiziksel güç kullanmadan bir toplumu veya devleti boyun eğdirmeyi mümkün kılmaktadır. Yeni bilgi teknolojileri, dünya ülkelerinin bilgiyle etkileme kapasitelerini önemli ölçüde artırmıştır. Bu koşullar altında, ülkeler için bilgi güvenliğinin sağlanması meselesi son derece kritik bir konu haline gelmiştir.

Günümüzde bilgi savaşını, onun doğuşu ve gelişim sürecini, gösterim biçimlerini ve uygulama yöntemlerini araştırmak oldukça büyük bir güncelliğe sahiptir. Bilgi savaşı, bilgi karşıtlığı biçimlerinden biri olarak, günümüzde uluslararası arenada jeopolitik egemenlik sağlama ve aynı zamanda etkili bir bilgi güvenliği sistemi kurma konusunda çok önemli bir araç haline gelmiştir. Diğer taraftan, modern bilgi savaşlarının kullanılması temel alınarak yeni politik aşırılıklar türlerinin ortaya çıkması ve yayılması tehdidi de güncel bir tehdit olarak öne çıkmaktadır.

Sonuç

21. yüzyılın temel aksiyomu haline gelen eski bir gerçek şudur: “Kim bilgiye sahipse, dünyaya hükmeder.” Bugün ise, öncelik kazanmak için aktif bir bilgi savaşı sürdürülmektedir. Şu anda uluslararası ve ulusal çatışmaların giderek daha fazla bilgi alanında gerçekleştiği açık bir

gerçektir. Bu durum, silah kullanımının yol açabileceği kitlesel, en kötü senaryoda ise - total bir yok oluş tehdidi ile ilgilidir. Uluslararası çatışmaların açık silahlı aşamadan gizli bilgi aşamasına geçmesinin bir sonucu olarak, bireyler üzerinde psikolojik baskı artmaktadır. Bu baskı birden fazla yönden yapılmaktadır. Bir devlet, diğerinde kendi çıkarlarına uygun duyguları yerleştirmeye çalışıyorsa ve bu, karşılıklı bir savunma reaksiyonu uyandırıyorsa, bu durumda ikinci devletin vatandaşları, her iki çatışan tarafın hükümet temsilcilerinin ciddi çabalarını odaklandığı bir nokta haline gelmektedir. Bu durum bilgi-psikolojik savaşın günümüzde ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Toplumsal manipülasyon aracı olarak kullanılan propaganda, bilgi psikolojik savaşta dikkat edilmesi gereken önemli bir unsurdur. Nitekim hem düşman devletler hem iktidarı ele geçirmek isteyen farklı odaklar tarafından gri ve kara propaganda türleri kullanılmaktadır. Teknolojinin geliştiği ve bilgi psikolojik savaşların sürdüğü günümüz dünyasında propaganda, manipülasyon ve dezenformasyonlara karşı dikkatli olmak gerekmektedir. Bu bağlamda, toplumun refahı için devletler konuyla ciddi şekilde ilgilenmeli ve bu tehlikelerden korunma yollarını bularak, kendi bilgi psikolojik savunma hattını oluşturmalıdır.

Kaynaklar

Antonovich, P., Makarenko, S., Michaylov, R. & Ushanev, K. (2014). Perspektivniye sposobi destruktivnoqo vozdeystviya na sistemi voyennoqo upravleniya v yedinom informacionnom prostranstve. *Upravleniye voorujennimi silami i ix informatizatsiya. Vestnik Akademii Voyennix Nauk*, 3 (48), 93-101.

Bektaş, A. (2007). *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*. Bağlam Yayıncılık.

Domenach, J. Marie, (2003). *Politika ve Propaganda*. Varlık Yayınları.

Ellul, J. (1973). *The Formation of Men's Attitude*. Vintage Book.

Erkiş, İ. U., & Summak, M. E. (2011). Propaganda ve Dış Politika. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 14(1-2), 269-292.

Goebbels, J. (1938). Der Rundfunk als achte Großmacht. *In Signale der neuen Zeit. 25 ausgewählte Reden von Dr. Joseph Goebbels* (pp. 197–207). Zentralverlag der NSDAP.

Jones, A., & Kovacich, G. L. (2015). *Global information warfare: The new digital battlefield*. CRC Press.

Lasswell, H. D. (1926). *Propaganda technique in the World War* (Doctoral dissertation. The University of Chicago).

Özsoy, O. (1998). *Geçmişten Günümüze Yöntem ve Uygulamalarıyla Propaganda ve Kamuoyu Oluşturma*. Alfa Basım.

Pronin, Ye. İ. (2002). *Psixologicheskiye problemi sovremennoy jurnalistiki. Problemi mediapsixologii*. M. RİP-holding.

Talışinski, E. (2023). Information Terrorism As a Form of International Terrorism. *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*, 2023 (2), 127-134.

Tarhan, N. (1996). *Psikolojik Savaş*. Timaş Yayınları.

Vus, M. (1999). *İnformatcionnoye obshestvo: İnformatcionniye voyni. İnformatcionnoye upravleniye. İnformatcionnaya bezopasnost*. SPb. SpbGU.